

NAŠI ZAPISKI.

SOCIALNA REVIJA.

Št. 7. (Julij)

LETO IX.

VSEBINA:

UVODNIK. — *DR. H. TUMA*: PROBLEM MIŠLJENJA
IN VOLJE. — *DR. M.*: INTELIGENČNI PROBLEM.
— *DR. V. ADLER*: RAZMERJE NEMŠKE SOCIALNE
DEMOKRACIJE NAPRAM BRATSKIM STRANKAM V
AVSTRIJI. — *PREGLED*: IZ ČASOPISOV IN REVIJ.
— — — — — ŠOLSTVO. — — — — —

UREDNIK IN IZDAJATELJ: Dr. ANT. DERMOTA V GORICI.

- - - LASTNIK: KONZORCIJ NAŠIH ZAPISKOV. - - -

V GORICI 1912.

TISKA: „GORIŠKA TISKARNA“ A. GABRŠČEK.

Naši Zapiski izhajajo vsakega 1.
v mesecu.

Naročnina : Za Avstro - Ogrsko
za vse leto 5 K s poštino vred,
za pol leta in za četrť leta so-
razmerno ; za Nemčijo 5 K 80 v.,
za ostale države 6 K 40 v. —
Posamezna številka 42 v.

Rokopisi in časopisi v zameno
naj se pošiljajo na uredništvo,
naročnina in reklamacije pa na
upravo Naših Zapiskov v Gorici.

Čitateljem „Naših Zapiskov“

**uljudno priporočam svojo knjigoveznico za vsako-
vrstna naročila v mojo stroko spadajočih del. —
Izdelujem tudi vsakemu ukusu ugaajajoče okvirje
za podobe i. t. d., ter jamčim za solidno in točno
----- postrežbo po zmernih cenah. -----**

Anton Zupančič,
knjigovez,
Ljubljana, Slomškova ul. 31.

V Gorici 25. VI. 1912.

Zvesti pristaš S. L. S. pl. Šuklje je obelodanih o financah dežele Kranjske razpravo, ki je povzročila obilo hrupa. Stvar ni brez pikantnosti. Ne mislim, da zaraditega, ker bi bil Šuklje zadal hude udarce stranki, katera ga je bila dvignila na ščit; stranka je trdna dovolj, da preboli tudi take napade, čeravno ne more preko njih kar tako na dnevni red. Pikantnost tiči v tem, kako se je Šukljetova zvestoba do stranke pokazala: da ne pardonira niti njenih voditeljev, ko vidi, da ji njih delo ni tako v blagor, kot bi ji moralo biti in kot bi ji bilo lahko. Šukljetu je salus reipublicae najvišje geslo! Zato tudi ni brez pikantnosti dejstvo, da se je moral prej iznebiti vseh dostojanstev in odličnih postojank, ki mu jih je bila stranka zaupala, predno je mogel izpregovoriti odkritosrčno besedo — v prid stranke.

Teh odkritosrčnih besed je pravzaprav v Šukljetovi knjižici več, nego bi človek možu prisojal. Šuklje je vedno znal izborno preudariti, kaj in kako je s časom in razmerami, pa je po tem preudarku uravnaval svoje politično življenje in mišljenje. Bržkone je po Šukljetovem mnenju sedaj prišel čas, da lahko rabi tudi odkritosrčne besede. Seveda jih rabi tako, da so prijetne le njemu, drugim pa zoprne. In kako so drugim zoprne, se najboljšje čuti iz polemičnih odgovorov, ki so jih objavili klerikalni listi na Šukljetovo brošuro. Tako so jim zoprne, da so Šukljetu očitali njegovo izpremenljivost v političnem naziranju celo raditega, ker je bil prisegel na prapor S. L. S. Jezi jih, da Šukljeta ne morejo kaznovati po svoji prosti volji. Malo maščevanja bi jim silno dobro delo. Pa bo težko kaj. In siliti se morajo, da vsaj kolikor toliko govorijo in pišejo o stvari, in ne zgolj o osebnosti, — da tako vsaj nekoliko prikrijejo in zatajijo, kako jih je zadela kritika deželnih financ kranjskih.

Pa ta kritika bi se še prenesla. Glavna stvar v Šukljetovi knjižici so tiste postranske opazke, tiste odkritosrčne besede, ki nimajo s financami mnogo opraviti, pač pa s smerjo, v kateri jadra klerikalna politika pri nas.

Nedvomno ima svoj pomen, če bivši deželni glavar »odkrito javlja, da mu tuintam marsikatera stvar v stranki ne ugaja,« in če »pove naravnost, da med osebami, ki se silijo v vrste strankinih voditeljev in prvoboriteljev, jedna i druga zanj nikakor ni ideal politika veljaka, kakor si ga on vsaj želi svojemu narodu.«

In pozabiti ne kaže, da je Šuklje smatral za potrebno »izreči željo, naj bi se kompetentni faktorji baš pri oddaji služb na novih deželnih podjetjih ozirali v prvi vrsti na strokovno izvežbanost in osebno poštenje dotičnih prosilcev, in ne zgolj ali vsaj pretežno na strankarsko kvalifikacijo! Nič več o tem kočljivem vprašanju. Sapienti pauca!«

Prezreti pa tudi ne moremo, če bivši deželni glavar »prosto-dušno izraža načelo, da je treba pri razdelitvi takih kreditov, dovoljenih iz deželnih sredstev, v prvi vrsti ozirati se na stvarne momente a ne pretežno na strankarske ozire. Nikomur nič ne očitam, namenoma opuščam vsako osebno opazko — pač pa javno zastopam svoje uverjenje, da je naravnost nedostojno, pri oddaji podpor iz deželnih sredstev pred vsem gledati na strankarsko pristojnost dotičnega prosilca. Oni, kateri tako postopa, po mojem prepričanju ni več »gentleman«. S tako pristranostjo se razširja korupcija med našim ljudstvom ter se zastruplja narodni organizem, kojega ohraniti v njegovi čistosti in neomadeževanosti mora biti vendarle sveta dolžnost slehernega poštenega narodnega zastopnika!«

Nad vse karakteristično za razmere v deželi pa je, kar pravi bivši deželni glavar o korporaciji, ki ji je stal na čelu: »Uže dejstvo, da so odsekov obravnave pristopne vsem poslancem ter da so deželnozborske seje javne, da se torej dotične razprave vrše pod nadzorstvom široke javnosti, je neko poročstvo proti očitni strankarski zlorabi deželnih sredstev. Marsikaj, kar se dogaja v posvetovalnici deželnega odbora ter pokoplje v njegovih zapisnikih, ne bi bilo mogoče v blesteči luči javne razprave v deželnozborski dvorani. Prebogate so moje skušnje v tem pogledu, lahko si tedaj prisvajam kompetentno sodbo v tej velevažni zadevi.«

To so hude reči! Besede niso samo odkritosrčne, so tudi težke! Tako težke, da bi človek Šukljetu citiral Cankarjevega

Hlapca Jerneja: »Velika je bila pač krivica, ki si jo okusil, težka je pač bridkost, ki jo nosiš v srcu! Kako bi drugače govoril besede, ki se ti samemu rogajo v obraz, kako bi imenoval Boga, ko ne misliš nanj?«

Šukljetove obdolžitve, ki jih je vladajoči stranki zabrusil v lice, so hude: med klerikalnimi političnimi voditelji so štreberji; pri oddajanju deželnih služb vlada in odločuje korupcija tako, da velja več strankarstvo nego osebno poštenje in strokovno znanje; deželna sredstva se razdeljujejo in porabljajo ne z ozirom na stvarne momente, marveč na strankarstvo; v javnosti razprav deželnega zbora je sicer neko jamstvo proti očitni strankarski zlorabi deželnih sredstev, v posvetovalnici deželnega odbora pa tega jamstva ni. Ali je Šuklje res hotel očitati deželnemu odboru očitno strankarsko zlorabo deželnih sredstev, govoreč o svojih prebogatih skušnjah iz odborove posvetovalnice?

Prav gotovo je, da so takšne obdolžitve nevarnejše — če so resnične ali neresnične — nego dejstvo, da ima Kranjska dežela pod klerikalnim gospodstvom vsak dan več dolga! Kaj je dolg, vemo naposled vsi in nismo zaradi tega tragično navdahnjeni. Tudi druge dežele lezejo vedno globlje, ne le Kranjska, dasi se s tem ne moremo posebno tolažiti. Toda drugače je, če se dolgovi napravijo zato, da se pomaga dobri in pravični stvari, nego če se z njimi pita in vzdržuje korupcija. In v tem oziru nam Šuklje naznačuje, da Kranjska ni v zadnji vrsti! Da nevarnost še večjega strankarskega zlorabljanja deželnih sredstev ni izključena, je jasno tudi iz Šukljetove brošure, zlasti iz poglavja o pavšalnih kreditih in iz okolnosti, da je deželni zbor že prevelik del svoje oblasti izročil deželnemu odboru, ki ima klerikalno večino, izkoriščajočo svoj položaj z največjo brezobzirnostjo. Bo se torej nadaljevalo...

Ali je mar res opravičljivo, da so se posojila najela v prav gotove svrhe — da se je od teh posojil že toliko potrosilo, pri svrham se pa še nič ne pozna, niti se ne ve, ali se bo kaj poznalo? Zakaj je bila opozicija tako milostna in usmiljena pri razpravah o deželnem gospodarstvu? Ali je v nji res samo drobn kaliber?

Problem mišljenja in volje.¹⁾

I.

Pisatelj učne knjige si je postavil moto: »In scientiis addiscendis magis exempla prosunt quam praecepta.« Hoče učiti praktično na podlagi primerov. Dobroto knjige je torej meriti po primerih. Ni tu mesta slediti bogato nabranemu gradivo, poudariti je le, da so primeri iz aktualnega življenja srednješolske mladine. Dr. Ozwald vse pritegne, kar bi nudilo pozornost in zanimanje mladine. Ker se je moral držati učnih načrtov, ki nečejo zapustiti izvoženih potov, mu ni ostala druga pot nego pot po ovinkih spraviti med učno vsebino mnogo, kar presega meje logike. Vendar bi bilo bolje, da bi se omejil v tekstu logike same na stročne razlage, zato pa raztegnil vvod ter začrtal dotiko logike in psihologije, logike in jezika, logike in dialektike. Ta vvod bi služil učitelju, da bi pri razlaganju logike vzdrževal zanimanje za tako abstrakten predmet, kot je formalna logika. Vse zaman je trditi, da je logika nekaj povse zase. Saj mora vsaka logika govoriti o resnici, vzročnosti, naziranju itd. ...Tvoritev pojmov in misli je psihično dogajanje, razlaga spada v psihologijo. Logika je raba pojmov in misli, zato je neobhodno potrebno precizirati psihologično in logično stališče vzporedno.

Vse vedoslovje stremi po enoti in logika ni drugega nego stremljenje po miselni enoti. Zato bi tudi učna knjiga logike morala poudarjati enotnost vsega psihičnega in fizičnega dogajanja. Sicer bi to reklo zahtevati reformo logike in s tem zahtevati reformo vsega učnega načrta. Posebna težkoča je pisatelju slovenske logike, ko je naš slovenski jezik premalo predelan. Imamo mnogo filologov, manka pa še vedno znanstvenega jezika. Jezik drja. Ozvalda je dovolj čist, a vidi se, da je mnogo iskal. Spisana logika bi morala biti uprav vzgled jasnosti in razločnosti jezika in bistrosti (Schärfe) izrazov.

Ni preiskavati, koliko se je dr. Ozvald držal virov, in marsikatera stvarna netočnost bo izhajala pač iz njih.

Takoj v vvodu je dr. Ozvald nejasen in netočen: »Ko si občudoval »smotreno« urejeni svet, ali okolici »prilagojeno« barvo, ko si z razpraskane skale doli zrl na svet, prišla ti je misel: da je stvarnica mojster mojstrov. Ne glede na izraz razpraskano, (šlo

¹⁾ Logika kot splošno vedoslovje. Za šole na podlagi Husserl-Pfänderja. Volja in dejanje, psihologična analiza. Spisal Dr. K. Ozvald. Akt Woli, Dr. Jan Jakóbiec.

bi pač »krnaste, opokle ali dosledno s »strme skale doli«) je v tem stavku nakopičeno vse polno kompliciranih misli, fantazij in idej. Zaraditega je netočna trditev, da ti je po vsem tacem mišljenju šele prišla misel, dočim bi bilo prav: si prišel do končnega sklepa in ideje. No misli se ne porajajo morda le takrat, ko se obračamo k predmetom izven nas. Vvodu manjka torej k prvemu stavku še drugi: Pa tudi v samotni celici, mižečemu rojé ti misli po glavi često brezsedna, nenazorna vsebina vednosti (Wissen) tvoje pameti (Gedächtnis) o vnanjem svetu in tvojem notranjem dogajanju. Predmeti misli niso le izven nas, ampak tudi v nas samih. Ko si mislil, si meril vsekdar na predmet, t. j. vsaka zvezna (zusammenhängend) vsebina tvoje zavesti, ki se odnaša ali na fizični ali psihični svet. Ko si občudoval svet, so se tvoje misli nazorno obračale na predmete vnanjega sveta. Sklepno misel si pa doumel v sebi, t. j. v zavesti. To dejavnost odnašanja sebe na predmete vnanjega ali notranjega sveta je mišljenje. Potom mišljenja se torej zavedaš, da imaš pred seboj različne predmete, t. j. ločiš jih in odnašaš enega na drugega. Misel ni cilj in mišljenje ni pot do misli, ampak mišljenje je psihična dejavnost, misel pa je tvor (Gebilde) te dejavnosti, torej učinek mišljenja. Ako dr. Oszwald trdi, da misel spada med nepregledno množico tega, kar »je«, mora to biti učencu docela nerazumljivo. Predstavo jestva in predstavo biti*) (Ich- und Seinvorstellung) je mogoče razumeti le kot nasprotje moje zavesti in tega, kar stoji proti njej. Le iz te razlike mene in izven mene, doumen pomen »jaz« in »je«. Urejena zveznost notranjega dogajanja v gotovi dobi je zavest. Zavest je torej stanje, ki se preminja vsled vstopanja novih predstav v čuvstvovanje, ali že celo novih vnanjih mikov ali iz podzavesti. Podzavest je neurejena zveznost notranjega, neintenzivnega dogajanja, ki se ne izraža v opredeljenih predstavah. Pri nizki stopinji organizma obstoji le podzavest. Ako pristopi v zavesti moment samostalnosti, v prvi vrsti čustvo samohotnega gibanja, ako se abstrahira od vednosti, nastane jestvo. Z nasprotjem jestva z vnanjim svetom dana je bit predmetov izven mene, realnost. Kakor hitro se takne pisatelj logike filozofičnih pojmov, nastopi zanj tudi dolžnost, da iste pojetno razloži. (Pojetno = begreiflich, pojmovno, begrifflich, dojetno erfassbar). Tako spada v filozofijo trditev: »Poleg realnega sveta je torej treba priznati idejni svet (in poleg realnega fizičnega sveta ne manj realni psi-

*) jaz se ne sklanja, tvoriti je torej samostalni jestvo, bit, gen. biti: Sein, bistvo Wesen, bitnost existentia, bistvenost essentia.

hični svet)« ter opazka k njej: »Telesni predmet je glede svojega bivanja navezan na prostor in čas, duševni le na čas, idejni (misel) ne na eno ne na drugo.« V protislovju s tem stoji na 2. strani »duševni akti mišljenja in tem aktom odgovarjajoče izpremembe v možganih«. Učenec srednje šole se iz teh tako tje vrženih stavkov ne more orijentirati. Kakor je dosedanji dualizem m e t o d i č n o upravičen, t. j. deliti vnanje dogajanje in notranje dogajanje, tako je docela nepotrebno vvajati trializem in trditi, da imamo na eni strani fizičen in psihičen realni svet, poleg tega pa idejni, torej nerealni svet. Skupek (Komplex) sestavin vnanjega sveta razločljiv po čutilih v prostoru imenujemo stvari. Stvar je tudi človek in njegovi organi, torej tudi možgani. Kar se vrši v živčevju in možganih, se vrši torej v prostoru. Ako trdi dr. Ozvald, da se izpreminjajo možgani ob dejavnosti mišljenja, potem se mišljenje vrši v prostoru. Da se pa nekaj vrši izven prostora in časa, je docela nedojetno, ali pa je treba sprejeti vsaj princip relativitete. Misel psiho^{lo}gično je tvoritev predstave in pojma, logično odnos pojma na pojem. Eno in drugo je psihično dogajanje, ker odnašanje predmeta na predmet ali pa besede na besedo kot simboli pojmov. Pri psihičnem dejanju misli konstatiramo merjenje zavesti na vnanji in notranji svet. Zaradi tega je v vsaki misli moment hotenja, se vsaka misel izprosti v reakciji, t. j. v kretnji (Gebärde), o besedi, stavku in govoru. Dr. Ozvald po nepotrebnem rabi kretnja za Bewegung, očitno iz hrvaškega, dočim imamo za to splošno rabljeno besedo gibanje, po drugi strani nam pa bridko manjka izraza za Gebärde. V slovenščini pomeni »kretiti se« ne samo prosto gibati, ampak sichi gebärden. Kaj se kretiš? se očita človeku, ki se mrda in zvija v znamenje nejevolje, upornosti etc., torej z gibanjem hoče nekaj izraziti. Kretnja splošno je izraz po gibanju života, udov ali mišic, kakor je jezik izraz po gibanju jezika in glasovnih organov, torej posebne vrste kretenj. Iz enake reakcije moramo sklepati na najfesnejšo zvezo mišljenja in hotenja.

Dr. Ozvald rabi za predstavo predočbo — zopet iz nešrečne hrvaščine. Srbi, Poljaki in Rusi rabijo predstava, in ta beseda odgovarja tudi nje pojmu. Predočiti je vor Augenhalten, veranschaulichen, navzočiti, vergegenwärtigen. Predstave niso vedno nazorne, ampak tudi obnovljene, zato je predočba preozek pojem. Predstava pa gre dobro na notranji in vnanji predmet. Občutek postane psihičen akt, t. j. jame stopati v mojo zavest takrat, ko se en kompleks vnanjih vtisov loči od drugega in temu sledi zavest zveznosti, lastnosti in znakov kompleksa vtisov, t. j. pred-

stava. Ta dejavnost ločevanja predmeta in konstatiranja različnih znakov na predmetu, pa je že dejavnost mišljenja. Misлити v prvotnem slovenskem pomenu je postati (stehen bleiben) torej pojav zaviranja (Hemmungerscheinung — odtod Hrvatje rabijo pomisel za Wahrnehmung. Vendar je pomisel le prvi akt mišljenja t. j. merjenja, kateremu nujno sledi ločenje) in meriti, skupno akt zaznavanja, Wahrnehmung. Dejavnost mišljenja je združena z vsakim vstopom psihičnega akta od občutka do predstave, do sekundarne akcije na vnanji svet v kretnjah (Gebärde), beseda in govoru kot primarni pojav ločevanja in zaviranja. Dejavnost mišljenja ostaja nevidna v naši notranjosti pri obnavljanju predstav, ter kedar se ž njimi družī čustovanje, je rezultat te zgolj notranje dejavnosti v posameznih aktih: ideja. Idejni svet se torej od miselnega sveta loči v tem, da se čisto mišljenje t. j. merjenje in ločevanje družī s hotenjem in reagira na vnanji svet kot dejavnost razuma (Verstand), dočim na notranjo stran druženo s čustvovanjem tvori fantazijo.

Vsak moderni psiholog mora končno zavzemati stališče enotnosti vsega dogajanja v človeku in izven človeka, enotnosti vseh predmetov notranjega in vnanjega sveta. Ločitev biologije in psihologije je le metodična, ker je težko določiti meje obeh ved ter služi v lažje razumevanje vnanjega sveta, ako se vsi dogodki v njem grupirajo po principu mehanizma, notranjega pa potom čistega naziranja. (Anschauung).

Preveč široka je razlaga »kulturna zgodovina proučuje misli (ideje)..... izvor vrst misli skuša dognati spoznavna teorija«. Naloga spoznavne teorije je, da konstatira skladnost psihičnega dogajanja z dogajanjem vnanjega sveta. Kulturna zgodovina se odnaša na človeška plemena, torej na družbo individuov. Že pojem je tvor človeške asocijacije. Človeštvo loči vidno od živalstva govor. Besede pa so simboli pojmov. Ako je jezik nastal le na družbi, potem je produkt družbe in ne posameznika. Pojem, kot substrat besede je postal le na človeški družbi. Kulturna zgodovina ima kot predmet razvoj intelekta v družbi in potem družbe, na katerem se sploh edino more konstatirati razvoj in napredek človeštva. Obe razlagi sta torej mnogo preširoki in tudi nejasni. Vedoslovje (Wissenschaftslehre, veda Wissenschaftsdisziplin, znanstvo, Wissenschaft) nudi potom logike vpogled v »kraljestvo« (!) idej, nam kaže, kakšna (!) je vednost. Vednost imam za das Wissen, raditega mi je razlaga »kakšna vednost« docela nerazumljiva. Ne smatram za dobro rabiti v učni knjigi poetičnih oblik kakor »kraljestvo idej« in enako. Nepotrebni so

opisi kakor v stavek »zaodeta misel«. Napačno je: »jezik je simbol misli, le beseda je simbol pojma. Poleg izraza dojeti, erfassen, je nepotreben hrvaški shvačati, kateremu odgovarja slovenski šlatati. V tem pomenu je pregroba vsebina, dočim dojeti karakterizira psihičen akt. Napačno je tvorina mesto tvor. Tvor, gen. i je že v staroslovenskem das Gebilde, tvorina je torej Bildungsstoff. —

Pojem je od nekdanj delal težave psihologom in logikom. Tudi razlaga drja. Ozvalda-Pfänderja je nerabna. On pravi: »Pojem je idejno bivajoča tvorina, ki je ne vidiš, slišiš, otiplješ, nego pojmiš.« Ta razlaga je negativna po eni strani, mistična in tautologična po drugi. Kaj je to »idejno bivajoča«? Pojem se tvori brez sodelovanja čustev, torej ni nikdar idejen. Pojem je vsekako psihičen tvor. Rabim duševno za psihično, ako vzamem dušo kot nositeljico zavesti. Duhovno mi je psihično gibanje proti vnanjemu svetu, torej mi je duh predstavitelj misli in energije, inteligenco smatram kot višjo stopnjo z momentom pogleda v bodočnost, t. j. z duhom zavladam konkretni vnanji svet pred seboj. Čutje, tako bi rekel za nemško Gemüt, mi je notranjost duše, čustvovanje in volja. Po sebi se razume, da so ti izrazi le sistematični, treba pa je enkrat, da jih ugotovimo. Pri sestavi pojma sodeluje predstava in misel. Razlaga »idejne tvorine, ki jim pravimo pojmi, torej doumevamo v duševnem aktu mišljenja«, je tautologija. Pojem je psihična tvor, ki nastane potom abstrakcije iz splošnih enakih predstav pojedincev človeške družbe. Pojem na individu samem ne more postati. Dokaz: da je pojem vezan na besedo in se da govor razumeti le iz ljudske psihologije, ne pa psihologije posameznika. Individuij pozna le predstave in take pozna tudi razvita žival. S tem da družba konstatira splošno veljavnost predstave skupno izreko, s tem je šele ustvarjen pojem. S tem pa je zopet rečeno, da pojem ne more imeti nič idejnega, torej nikakega primeska čustvovanja in hotenja. Pojem je nastal v enakem namerjanju posameznih zavesti na enak predmet vnanjega sveta. Le s takim sodelovanjem je postala mogoča reakcija v eni in isti besedi. S tem pa je tudi izključena izvenčasnost pojma. Pojem nastaja in umira s plemenom, ki ga je ustvarilo, pojem se razširja ali zožuje z razvojem intelekta plemenovitih individuov. Večnega pojma ni. Pojem mora imeti vsebino. Že beseda vsebina sama pove, da ima pojem sestavine minljive in premenljive. Vzemimo pojem Bog. Kaj vse so človeška plemena pod tem razumela in kaj vse se danes da subsumirati. Pojem Bog se setavlja skoraj

od vsakega filozofa drugače. In tako so še bolj pretvornljive ideje, to so pojmi širokega obsega, združeni s čustvi, v najbolj premenljivi pojavi naše notranjosti. Tudi ideje so mogoče le v človeštvu in mogočnost idej izvira od tega, da predstavljajo pojem širokega obsega velikemu mnoštvu, pristopen čustvom. Zato ideje vodijo narode, zato se ideje kažejo v različnih dobah različno. A »panta rhei« velja tudi za pojme in ideje.

Pojem je torej logično substrat besede, vsebina pojma je abstrahirana predstava. Nelogično je rečeno: »pojem meni predmet«, po drugi pa: »da pojem ni malo sličen (ähnlich) predmetu. Take trditve ne gredo v formalno logiko, kjer se ne gre za skladnost misli z vnanjimi predmeti. Znanstveni pojem ali racionalni pojem je rezultat kompliciranega mislenega dela, sklepanja. Napačno je trditi: med pojmom pa izražajočo besedo ni organske zveze. Dočim je nasprotno res, da se besede izraža po glasovnem organu in jeziku in je ta ustvarila reakcija duševne dejavnosti in mišljenja. Obsežje pojma ni prav za Begriffsumfang. Obsežje je Bereich, obseg je Umfang. Stavek: »Nadrejeni pojem leži v vsebini mu podrejenega, a podrejeni v obsežju mu nadrejenega«, bi točnejše in preciznejše povedal tako: Kadar je pojem sestavina drugega, je podrejen; pojem, ki obsega kot sestavino drug pojem, je nadrejen. Razvrstitev z določenega gledišča (vidik je nepotrebna hrvaščina, dočim je gledišče točno Gesichtspunkt, zorišče Lichtpunkt in dr. Ozvald zamenjava gledališče in gledišče (str. 28. Logika str. 25, Volja in dejanja) gre le na pojme in ne na predmete. Napačno je trditi: pojem dobi šele takrat svojo vsebino, ako si istočasno doumel vsebino še enega, mesto: pojem se doumi šele takrat, ko si doumel vsebino še enega, z njim spojenega pojma. Spojiti, spojitev je Verknüpfung.

»S stavkom izražene misli imenujemo sodbe, ker je z njimi nekaj razsojeno«, je v drugem delu tautologija. Prav: sodba je odnos enega pojma kot subjekt na drugi kot predikat, s stavkom izražena sodba ima za podlago misel; misel je vzrok sodbe; sodba je oblika misli. Da je sodba le odnos pojmov, trdi tudi dr. Ozvald, ko pravi: ogrodge sodbi tvori troje pojmov: subjektivni, predikatni in poslujoči-funkcijski. Ta zadnji pojem je s tem premalo določen. Jaz bi ga imenoval s stališča psihologije in logike intencionalni. Ravno v pojmu, ki veže subjektivni pojem s predikatnim, je vedno vsebljeno pravo miselno dejanje

*) Dr. Ozvald rabi zamislek za Annahme (= podmena) kar vseblje mnogo več. Zamisel slovenski je spočetje misli, conceptio.

smeri. Vsako namerjanje pa je že hotenje. Z izrazom intencionalni je povedana vsebina funkcije.

Nikjer bolje nego na izvestnosti (Gewissenheit) sodbe se ne da utemeljiti tvorna sila družnega človeškega uma. Beseda sama pomeni nekaj, kar ne ve le eden, kar ve vsakdo. Le to, kar vsakdo ve, je izvestno in kar vsakdo vidi brez posebnega napora, je evidentno.

Nedosledno se rabi na sploh pojme razum = Verstand, um = Vernunft, pamet = Gedächtniss, spomin : Erinnerung. Pamet je dejansko dvoumen izraz. Adjektiv pometen se rabi v slovenščini le za vernünftig. Imamo pa še glagol pametovati = in Gedächtnis haben, in temu odgovarja docela ruska beseda, kakor tudi znana »vječnaja pamjat«. V slovenščini imamo še domisliti se za erinnern in pomniti im Sinne haben. Smo torej bogatejši od nemškega. Um pomeni v slovenskem višjo psihično sposobnost, dočim umen ne pomeni vernünftig, ampak klug, umnost die Klugheit. Moramo se torej odločiti kljub adjektivu pometen za substantiv pamet = Gedächtnis ter porabiti za Vernunft um, ki tudi najbližje odgovarja po vsebini. Srbi imajo za razum Verstand, um za Vernunft. Sploh se križata v slovanščini ti dve besedi. Za Gedächtnis nam torej ostane pamet, četudi se je izraz spomin precej zaril v splošen govor. N. pr. ima dober spomin, gutes Gedächtniss. Erinnerung je spomin, poleg tega pa domisel der Einfall, domisliti se in den Sinn kommen. Za Besonnenheit bi rabil razboritost, za Zusammenhang zveznost, ker odgovarja tudi ruski svjaznosti. Istost mi je Identität, istiti = identifizieren, istovetnost je nepotrebna hrvaščina. Poleg tega bi rabil tujko identičen. Jasnost mi je Klarheit, bistrost die Schärfe, n. pr. je bistrega uma, ostra = huda beseda.

II.

Skoraj istočasno kakor dr. Ozvald se je pečal s problemom volje učitelj psihologije dr. Jakóbiec. Njegova razprava sloni največ na delih nemškega psihologa Wundta. Zavzema v nasprotju z drjem. Ozvaldom bolj prirodoslovno stališče. Vsa človeška zavest reagira na vtise zunanjega sveta v funkcijah spoznavanja čustvovanja in gibanja (poznanje, učenje i ruch). V dejanstvenosti (Wirklichkeit) se te funkcije ne pojavijo nikdar oddelno ena od druge, posamez so le plod abstrakcije. Ti pojavi so v tesni zvezi s človeškim organizmom. Po živcih do centralnega organa se pride do učinka spoznavanja, od centralnega organa po živcih na ven prevaja se gibanje, subjektivno stanje, katero se

druži z enim in drugim dogajanjem, pa je čustvo. Vsak vtis vnane-
 nega sveta vzbudi v nas gibanje, to gibanje je ali impulzivno,
 kadar čustva narasejo in reagirajo z gibanjem na ven, ali pa je
 ideomotorično, kadar so čustva skupljena in oslABLJENA vsled
 vpliva spoznavanja in reagirajo v smotrénem gibanju na ven ali
 na vznotraj. Vsako gibanje je navadno plod zloženih dogodkov v
 naši notranjosti. Vsako gibanje na ven z gotovim ciljem, t. j. de-
 janje mora imeti svoj motiv, nagib. Čustvo, katero vstopi vsled
 predstave kakéga predmeta, daje smer dejanju. Skupna zavest
 življenja nam daje čustvo zdravja, jakosti (Stärke) in razpolo-
 ženja (Stimmung). Čustvo stoji torej v središču vsega dejanja in
 nehanja človeka, ker v zvezi z mišljenjem daje smer vsemu de-
 janju. Kadar je čustvo dobilo po predstavi in mišljenju smer, pri-
 stopi moment preudarjanja. Dr. Jakobiec deli preudarjanje v tri
 momente: ustanovitev predmeta, označevanje razmerja med
 predmeti, t. j. pravo preudarjanje, in skupitev misli na enem
 predmetu, namysl. Kadar se preudarjanju pri zamislitvi pred-
 stave združijo čustva ugodja, (Gefallens), reakcija na ven takoj
 nastopi, čustva neugodja reakcijo zadrže ali ustavijo. V preudar-
 janju se izraža dejavnost razuma, ki je kompleks razsojanja in
 poslovdovanja na podstavi predstav v naši pameti in domišljiji.
 Preudarjanje se vrši v primerjanju vrednote nagibov za učinek
 koristnih ali škodljivih dejanj. Konec preudarjanja in nastop
 reakcije je odločitev (postanowienie). Vnanje dejanje sestoji iz
 menjave vršéčih se predstav in čustev, spremljanih po vidnem
 gibanju mišic. Logična sodba je vnanja oblika nadvladanja ene
 čustvene vrednote nad drugo. Dr. Jakobiec šteje pet vrst odlo-
 čitev: 1.) načelna odločitev, kadar prevladuje gotove vrste ču-
 stev vsled vaje in razpoloženja; 2.) odločitev vsled kolizije na-
 čel; 3.) slučajna odločitev po priložnosti; 4.) impulzivna in 5.)
 odvratna odločitev. Največkrat imamo odločitve slučajne in
 načelne. Predmet stremljenja je cilj. Sila, s katero stremimo po
 cilju, in odpor, katerega stavljamó zaviram motivov, imenujemo
 energijo. Čustvene vrednote so prepletene s spoznavnimi vred-
 notami, zaradi tega leži vsebina naše zavesti v preteklosti. Volja
 je v bistvu skupitev faktorjev čustvovanja, spoznavanja in gibanja,
 ki so med seboj v trdnem razmerju. Volja je iz čustvenih nagibov
 nastalo smotreno dejanje. Razum je vsporedna prikazen volje v
 razvoju spoznanja občutkov preko predstav do sodbe. Volja je
 najvišja funkcija v človeku in mu daje izraz vseh psihofizičnih
 posebnosti. Kakor na posamezniku, tvori se volja v družbi, kjer
 je vsota volj posameznikov. Cela civilizacija in kultura je

rezultat ljudske volje. Sklepa s pozivom: »Pojdi in delaj, četudi srce tvoje usahne v prsih tvojih, četudi obupavaš nad bratom tvojim ... delaj zdržno brez odlastka in preživiš prazne, srečne in blesteče ljudi ter vstaneš od mrtvih ne iz spanja, ampak iz dela vekov.« (Krasinski).

Psihične prvine moramo iskati tam, kjer pričenja življenje. Le biologija utegne nam najti vez realnega in psihičnega, zunanjega in notranjega sveta. O duši govoriti je mogoče le ob organskem življenju. Vtisi vnanjega sveta vedejo do spoznanja, zavest celotnega života v vsakokratnem stanju so čustva, reakcija čustovanja vsled vtiskov vnanjega sveta je hotenje in dejanje. Čutila so vstvarjena po mikih vnanjega sveta. Živci, ki prevajajo mike vnanjega sveta v našo notranjost, dobili so torej svojo pot od mikov. Gibanje iz nas je nagon. Razmerje sestavin organov med seboj se izraža v stanju napetja in izprostitve. To so čustva. Vsled vstopa vtisov se stanje napetja izpreminja, da se čustva družijo ob novi predstavi ali se odbijajo. Kadar vtis po predstavi družijo čustva, nastopi čustvo sle, nasprotno nesle, kadar je združeno z zavestjo koristi ali nekoristi, je ugodje ali neugodje. Psihični prvini sta razločevanje predmeta in gibanje k predmetu, t. j. mišljenje in hotenje. Prvi kot korelat vnanjih vtisov, drugi reakcija na vnanji svet: po principu, da se nobena sila ne izgubi, 'marveč ostane ali potencialna energija ali postane aktualna energija. Vsak vtis vnanjega sveta je pojav prirodne sile. Ta se ne more izgubiti, a se javi kot gibanje v nas in iz nas ven.

Dr. Ozvald zastopa metodo dualizma in celo trializma, t. j. ogiblje se enotnemu spoznavanju vsega, kar je v nas in izven nas. Očita stališču enotnosti materializem, dasi je edinole iz tega mogoče spoznanje vesolja (Weltalls). Wie unendlich wird die Welt, wenn man sich nur einmal recht an das Endliche halten mag. Goethe, Ital. Reise. Pri zagovarjanju svojega dualističnega stališča mora se često sklicevati na *ignoramus et ignorabimus* in na transcendentne vzroke psihičnih pojavov. (V odnosu vsebine čustva k predmetu izvrši se vrednotna sodba.) Vrednota je kvantitativno razmerje splošnih, životnih čustev k predmetu. »Das Gefühl, dem die Wertbestimmung entspricht, ist nichts anderes als das Wollen in den Anfangsstadien der psychologischen Entwicklung, d. i. die Beziehung des Totalgefühls zum Gegenstand mit begleitenden Gefühlen der Lust und Unlust, des Gefallens und Missfallens«. Hotenje nastopi torej takrat, ko se razmerje celotnega čustva k predmetu konstatira po razločevanju, t. j. prvem aktu mišljenja ter odloča večina čustev sle ali

ugodja kot čustvo vrednote. (Dr. Ozvald rabi za Lust in Unlust ugodje in neugodje, menda po Cigaletu.) Sla vseblja le poželenje, ugodje vseblja tudi sodbo. Zaraditega moramo rabiti kot termine za Lust und Unlust sla in nesla, ugodje in neugodje za Gefallen und Missfallen. (Naslada = Wollust, slast = Wohlgeschmack, razkoš, i = Luxus.) Celotno čustvovanje v razmerju k predmetu tvori vrednoto. Z njo se vzbuja hotenje, se stavlja cilj in gibanje k predmetu. S tem da misel predmet opredeli, postavi cilj, hotenje s ciljem je volja. V teh psihičnih pojavih imamo iskati razlog, da človeka v zadnjem temelju vodi čustvovanje. Raditega je zame vzgoja volje vzgoja čustvovanja. Die erste Kontrastsetzung ist das erste Wollen. Vzgoja volje mora biti ob enem vzgoja spoznavanja. Ako je volja rezultat čustvovanja in zaviranja po mišljenju, potem je treba vzgajati komponente. Volja je rezultanta hotenja in mišljenja, stremljenja in razločevanja, gibanja in zaviranja. V njej najdemo biologično prva dva človeška nagona, t. j. Nahrungstrieb, nagon po hrani, Abwehrtrieb, nagon po obrambi. Edina pot do volje gre od prvotnega človeškega nagona. Es liegt im Wesen eines jeden lebenden Organismus, ins Ungemessene zu wachsen. (Forel.) To je ona prvina, katero človek s svojim razumom zasledi na vsakem živem organizmu. Iz tega nagona rasti sledita obadva temeljna nagona po hrani in po obrambi. To je nagon jemati, kar je rasti koristno, odbijati, kar je rasti škodljivo. V tem splošnem nagonu rasti dobimo brez drugega drja. Ozvalda intencionalno čustvo gibanja. Dejansko je nagon stremljenje na ven dan vsakemu živemu organizmu, ki je pri razvitem organizmu spojen s kompliciranim čustvovanjem. Dano je torej človeku stremljenje tudi brez gotovega cilja, ki se izraža po valovanju čustev, ki se pri vsaki predstavi, torej zaznamovanju predmeta grupirajo v smeri k predstavi ali od nje. To razmerje čustev, merečih in odbijajočih se na predmet in od predmeta, je dr. Ozvaldovo mistično čustvo vrednote. In der Beziehung des Gefühlsinhaltes zum Gegenstand vollzieht sich das Werturteil. Vsklik drja. Ozvalda, da v istini človek vsega, »kar je«, ne »hvača« (recte dojema) izključno z razumom, je docela nepotreben, ako se izhaja iz prirodoslovnega stališča. Vtisi vnanjega sveta se v človeku ne izražajo le v opredeljenih predstavah in tako tudi reakcija čustev nanje ne prihaja do zavesti. Ogromna večina občutkov in čustev ostaja človeku v podzavesti (Unterbewusstsein) t. j. neopredeljena, neintenzivna. Pri vsakem vstopu nove predstave pa reagujejo ne le vsa čustva zavesti, ampak ves obseg človeške notranjosti,

torej zavesti in podzavesti. Ves ta obseg čustvovanja se postavi v razmerje k novemu predmetu in se izraža v čustvu sle in nesle. Ker so razumu pristopne le jasne predstave, in so te v manjšini, zaradi tega tudi nimajo vsegdar premoči nad podzavestjo, zaradi tega človeka vodijo ne toliko razum in preudarek, nego čustva. Zato pa tudi velja Schopenhauerjev rek: Alles Ächte im Menschen wirkt wie die Naturkraft unbewusst durch Vernunft. Čustvo vrednote nastopi tudi po vplivu podzavesti same, do katere razum nima pristopa. Iz tega sledi, da človek vlada sebe več ko ima čustev v zavesti, več ko ima jasnih predstav. Vlada razuma ni nič drugega nego prevladanje zavestnih predstav nad podzavestjo. Nižje ko je organizem, širša je podzavest, višje ko je organizem, obsežnejša postane zavest, odločilno moč dobiva um. Docela prava je trditev dr. Ozvalda: vrednote ne zaznavam z očesom, ušesom, nosom, s prstom, marveč jo čutim (empfinde) (recte čustvujem, fühle). Napačno pa je trditi: čustvujoč vrednoto, shvačam (recte dojemam), zaznavam to vrednoto. Zaznavanje je že miselni akt, akt ločitve predmeta od predmeta. Kadar vrednoto dojemam, je bil dejaven razum, dasi pod vplivom podzavesti. Reči moramo torej prav: emocionalno stremljenje obstoji kot izraz životne prvine nagona, spojenega s celim čustvovanjem, zavestnim in podzavestnim, intencionalno stremljenje pa je spojeno s čustvi zavesti, in z dejavnostjo mišljenja. Zato bi rekel: po mišljenju zavirani nagon je hotenje, hotenje, naperjeno na cilj, je volja. Vrednota je razmerje čustev ugodja subjekta k predmetu. Nagoni, spojeni s čustvovanjem brez določenega cilja, je stremljenje. Nagon in stremljenje gre v nedoločeno in neskončno, spoznanje daje stremljenju smer in ga kvantitativno določi. Volja je torej mogoča le kot zveza mišljenja in spoznavanja s čustvovanjem. Volja torej zavira nedoločno in neskončno stremljenje. S tem zbira čustva v posamezne komplekse, ki se postavljajo v razmerje s predstavo. Tako je mogoče govoriti o moči volje. Z dano zavestjo in podzavestjo je dana tudi determinacija, t. j. človek je rezultat ne le lastnih izkušenj, ampak še več rezultat družbe in prednikov. Kolikor več je njega čustev pod zavestjo, t. j. manj ko je močno mišljenje, bolj je njegova volja že a priori determinirana. Zato vlada žival in neukega človeka instinkt. Zato je mogoče govoriti o svobodni volji le pri človeku spoznavanja. Le tam, kjer človek s svojim umom doumeva predstave, jih nanaša in veže med seboj do tistega predmeta, ki je potreben

človeškemu obstanku in rasti, kjer te predstave veže stalno z gotovimi kompleksi čustev, le tam je mogoče govoriti o svobodni volji. V tem navadnem naziranju vseh psihičnih pojavov človeka se najde pomen volje in vzgojna sredstva do volje. Ako ves napredek človeka postaja viden le na napredku intelekta, t. j. človeškega dejanja, to odgovarja tudi človeškemu organizmu in življenju. Nagoni so nedoločeni in neskončni, dejanje postane mogoče šele zavladanjem predmeta, t. j. spoznanja. Ako je vidno dejanje človeških organov neposredno seganje na vnanji svet, je človeku dano v njegovi vednosti (Das Wissen) v njegovem umu mogočest vladati prirodne sile, t. j. delovanje na daljavo. Vzgoja spoznanja je tudi vzgoja volje. S tem pa ni rečeno, da se volja vzgaja le potom razvoja razuma in formalne logike. Gre se za spoznanje idejnih kompleksov, kjer je mišljenje tesno združeno s čustvovanjem. V višku razvoja človeka je rezultat mišljenja znanje, rezultat stremljenja ljubezen. V nesoglasju tega dvojnega rezultata kulturnega človeka tiči ves nemir današnjega kulturnega človeka. Ni toliko vzrok nemiru razvoj tehnike in mase. Eno in drugo pomeni le stopnjevanje in napredek človeškega intelekta in pritegnitev k kulturi večino ljudi. Narast tehnike je dejansko nakopičil neverjetne zaklade bogastva v rokah malega števila ljudi, je dejansko preselil mase s kmetov v mesta. Nagromadenje milijonov v mestnih centrih ima za seboj prostitucijo in sifilido, alkoholizem, razsipnost in blaziranost. Ne smemo pa kljub temu sklepati na degeneracijo kulturnega človeštva. Ves nemir in vsi izrastki nove dobe so produkt kapitalizma in pauperizma. Proti temu je treba nove organizacije držav potem organizacije mas z zahtevkom deležbe kulture, je treba spoznanja inteligentov človeških blaginj, odrekanje od oblasti in od izkoriščanja mase. To je socialni problem! Nujnejši je ta, važnejši etični in verski problem!

Krščanstvo v oblikah, kakor danes vlada med kulturnim človeštvom, ne zadošča. Izvršilo je glavno svojo nalogo z učenjem samozatajevanja in odrekanja med divjimi rodovi in razkošnimi Rimljani, s tem pospešilo tvoritev kulturne družbe. Zašlo pa je predaletč s temi načeli, abstrahiralo je preveč od dejanskega življenja. Protestantizem je odprl pot svobodi vesti. Francoska revolucija dala je politično svobodo. Ostalo pa je neutolaženo vse hrepenenje po estetični, etični kulturi. Ves nemir današnje dobe je stremljenje velike mase po dvignitvi in razširiti individualitete. A karakterizira

obseg individualitete čustvovanje in spoznanje. Država in cerkev kot predstaviteljici človeške družbe so vzgajale pokorščino in disciplino, zanemarili sta estetično in etično vzgojo. Vzgojna sredstva so bile prepovedi, zapovedi in strahovanje. Ta sredstva so postala nezadostna za ljudsko vzgojo, raditega navidezna degeneracija, ki ni drugega nego protest človeštva proti dosedanji vzgoji, želja po svobodnem odločevanju. Iskati potom estetične in etične vzgoje novih potov, je naloga bodočnosti. Analiza mišljenja, volje in dejanja nam kaže to pot: Človeka gonijo čustva. Spoznanje je zaviranje neskončnega stremljenja in stavljanje ciljev, brez njih je volja nemogoča. Odkrijmo lepoto, učimo resnico ne enemu a vsakemu, je geslo nove kulture.

Gorica, 11. XI. 1911.

DR. M.

Inteligenčni problem.*)

(Konec.)

Res da ta asimilacija ni šla vselej gladko od rok. Prevelika je včasih propast, da bi se dala premostiti meni nič tebi nič, z nekaj obrabljenimi frazami, z nekaj brezpomembnimi koncesijami. Toda tudi v teh slučajih buržoazija ni prišla v zadrego. Našla je sto potov, da si je priličila take nadležne posameznike ali sloje in jih napravila nenevarne. V najslabšem slučaju jih je spustila splezati nekoliko višje po socialni lestvi in si je pridobila na ta način neredko zelo vnete zagovornike svojih interesov. Večji nego politični je pa moralni vpliv, ki si ga pridobi meščanstvo z vsakim takim aktom. »Kakor vidite, je v naši družbi vsakemu nadarjenemu človeku mogoče, povzpeti se do najvišje stopnje, priti od pluga do krone«. To je fraza, ki se ponavlja v tisoč variantah in ki se v vseh tisoč variantah le prerada verjame. Verjame zlasti od inteligence, pri kateri trpi buržuazija iz taktičnih razlogov še največkrat take izjeme. Zakaj da so taki slučaji samo izjeme, bo potrdil vsak, ki količkaj pazno motri razmere okoli sebe. Kolikokrat je pač v resnici mogoče še tako sposob-

*) V zadnji številki „N. Z.“ čitaj v tem članku na str. 183. vrsta 2 zg. „Ovsjaniko-Kulikovskij“ — namesto Ovsjanik-Kulikovskij; str. 183. zadnja vrsta „psihologično kategorijo“ — namesto ekonomično kategorijo; str. 186. v opazki *) „Renner“ — namesto Reimer.

nemu človeku, povzpeti se do mesta, ki mu gre po njegovem intelektu in znanju, če nima denarja, te kvintesence vse kapitalistične kulture. Na socialnopolitičnih kongresih se je že bridko tožilo, da neimovitemu človeku ni mogoče priti naprimer do vseučiliške redne profesure, ker ne more prenesti slabo ali nič plačanih učnih in docentskih let.

Buržuazija kajpada ne bo povedala, da je stvar taka, zakaj v lastno skledo ne pljuje nihče rad. Toda dolžnost je prizadetih inteligentov s stališča objektivne resnice in lastnega kulturnega interesa, da priznajo to dejstvo.

Seveda — za enkrat loči inteligenco od takega spoznanja še dolga pot. Preveč še tiči za sedaj v ideologiji buržuazije in če se tudi včasih zdi, kakor da bi se je izkušala otresti — par fraz in poklonov zadostuje, da hodi zopet po starem tiru.

Poleg teh v prvi vrsti odločujočih dejstev je seveda še mnogo drugih. Zlasti zavaja inteligenco njena majhna vztrajnost, posledica večje teoretične in manjše praktične izobraženosti, v politično brezbriznost. Če se ji ne posreči doseči kak cilj hitro in brez večjega truda, pade kaj lahko iz velikega navdušenja v še večjo apatijo. Večja umstvena elastičnost napram široki masi je na drugi strani v nujni zvezi s toliko manjšo intenziteto in vztrajnostjo.

Pri tem ne smemo pozabiti še drugega važnega razloga inteligentske indiferentnosti: fiziologično-psihologičnega dejstva namreč, da se duševno naporno delajoči človek v svojih svobodnih urah veliko rajše peča s fizičnim delom — in kajpada tudi obratno. Zato vidimo, kako je dobiti pri ročnih delavcih včasih kar najtemeljitejše poznanje socialnih razmer in kulturnih potreb, dočim nedostaje inteligenci v tem pogledu često najprimitivnejših pojmov. Le tako si je tudi mogoče razlagati, zakaj ji formelna izobrazba, namesto da bi ji poglobila in širila socialno obzorje, samo zatemnjuje njeno politično in socialno razboritost.

Nadaljnje dejstvo, da je inteligenca le rekdokje ali prav za prav skoro nikjer — gospodarsko neodvisna, da je odvisna pred vsem od svojega delodajalca — meščanstva, v tesni zvezi s to odvisnostjo njena maloštevilnost v primeri z impozantnimi številkami delavstva, končno še moment, da beda vendar ne trka s toliko silo na njena vrata, kakor pri širokih masah proletariata — vse to je pomagalo uspraviti njeno socialno vest in jo je vzgojilo v politični nesamostojnosti in neodločnosti.

Končno si pa tudi ne smemo prikrivati, da indiferentnost inteligence v neredkih slučajih ni prostovoljna, da njena neodločnost

sploh ni drugega nego prisiljena politična neaktivnost kot posledica stanja, v katerem se prav sedaj nahaja razvoj kapitalizma. Intenzivna koncentracija kapitala v moderni dobi rabi vodstva, kakršnega more dati podjetnik sam. Pritegniti mora zategadelj inteligenco in sicer najspretnjšo in najspodobnejšo inteligenco. Dobiti je ni težko, ker nudi kapital materialne ugodnosti, kakor jih ne more dati nihče drug. To vodstvo pa zahteva tolike pozornosti in osredotočenja umstvenih sil s strani voditelja, da mu mora ubiti zmisel in interes za vsako drugo stvar. V tem pogledu pač ne kaže drugega nego počakati, da razvoj kapitalizma tehnično stran lastnega vodstva tako poenostavi, da sploh izginejo takozvana odgovorna mesta. Da je tendenca kapitalističnega razvoja taka in da ta štadij že ni več tako daleč, je že sedaj jasno. V svoji knjigi o praksi ameriških delavnic označuje pisatelj inženier Möller kot vodilo moderne kupčijske in podjetniške prakse stremljenje, napraviti obrat popolnoma neodvisen od gotovih oseb in ga urediti tako, da se razvija takorekoč mehanično.*)

Rezultat zgorajšnjih raziskavanj je torej: Gospodarsko spada inteligenca že zdavnaj v proletarijat. Vsled napačne ideologije in vzgoje pa ji je še vedno bližja buržuazija, ali pa vsaj stoji popolnoma pod njenim fascinujočim uplivom. Ta dualizem pa ne da priti inteligenци do odločitve.

Vendar naravnega procesa vse to ne more in ne bo ustavilo. Stan, ki je gospodarsko že zdavnaj pripadel proletariatu, se bo moral spoprijazniti s tem svojim novim položajem tudi idejno in politično.

Tudi v tem pogledu je razvoj na temelju dosedanjega razvitja družbe in njene razredne strukture načrtan tako jasno, da ne more biti nobenega dvoma o njem.

Buržuazija, ta nova aristokracija, se polagoma zaključuje, tako da je onih izjem, vsled katerih je bilo mogoče, priti nadarjenim sinovom drugih slojev v njen krog, čedalje manj, in da postaja meščanski razred v vsakem oziru bolj in bolj dedna institucija. Je to znak, da je meščanstvo popolnoma izgubilo svoj nekdanji revolucionarni razmah, da je zadovoljno s tem, kar je doseglo, ali kratko: da je zavladało. Sorazmerno s tem zaključevanjem buržuazije mora iti inteligenca tudi v političnem in socialnem oziru v proletarijat.

Zanemarjanje političnega življenja pa je provzročilo, da je inteligencia danes veliko manj upoštevana, nego bi mogla biti, če

*) Adler, l. c. st. 59.

bi storila svojo dolžnost. Zakaj po številu ne more priti vpoštev vsled svojega neznatnega števila,*) moralno pa še veliko manj, ker ni in noče biti nič drugega, nego eleganten privešek vladajočega meščanstva. Kdor vlada, je pa pri današnji majhni socialni izobrazbi in še manjši kulturni vesti in zavesti reakcionaren. In reakcionarnost je, kar podpira inteligenca s svojo indiferentnostjo in malomarnostjo, reakcionarna je v jedru njena brezbržnost in neodločnost, reakcionarna je inteligenca sama.

Na vse zadnje bi bilo še umljivo, da se inteligenca noče protiviti buržuaziji, če bi ta res kaj storila za njeno blaginjo in za kulturne potrebe vobče. Če bi vsaj cenila delo intelligence kakor gre.

Kako pa je v tem pogledu, je razvidno naprimer iz dejstva, da nagrajuje velekapitalisti kuharje in slične ljudi, ki imajo prevažno nalogo, skrbeti za njihov želodec in njihovo telesno udobnost, mnogo boljše, nego pa tehnične in druge izumitelje, ki so jim takorekoč vstvarili njihovo bogastvo. In to se vrši — če gre verjeti L a f a r g u e u — zelo pogostoma.

Pa tudi na drugi strani — ali niso inteligenti še nikoli opazili, kako omalovažuje buržuazija njih mnenje, kadar je nasprotno njenim materialnim interesom. Utopist, teoretik brez zmisla za prakso, idealist, to je še najmanj, kar slišijo. Afera nemškega profesorja Wagnerja, ki je bil sramotno preganjan z govorniškega odra od prav tistega konservativnega meščanstva, ki ga je prej toliko in tolikokrat slavilo, ko mu je povedal nekaj neprijetnih resnic — ta afera kaže, da si dovoljuje tudi več in da pozabi pri tem magari na najprimitivnejše zahteve družabne olike. Le tisti je znanstvenik pri buržuaziji, ki povdarja in utemeljuje kapitalistični princip, izven katerega ni spasiťve. Ali k večjemu še tisti, ki stoji temu principu indiferenten nasproti.

Sicer pa tudi golo dejstvo, da je inteligent — »duševni delavec« — včasih nekoliko boljše plačan in da ima ta plača sem in tja bolj časten naslov: honorar, ne izpremeni dosti na stvari, čeravno se prav to dejstvo tolikokrat zlorablja. Tudi v starem Rimu so živeli sužnji, ki so se pečali z umetnostjo ali so gojili znanost, materialno mnogo boljše nego drugi. Vzlic temu pa so bili in so ostali sužnji.

*) Zdi se mi umestno, da na tem kraju nekaj pripomnim. Jasno je, da bi inteligenca tudi po številu prišla vse bolj vpoštev, če bi bil volilni red pravičnejši, če bi bil proporcionalen. Da pa do tega ne pride, zato že skrbi buržuazija, ki si noče s takim neprevidnim aktom nakopati novega neprijatelja.

Gotovo bi ne bilo pravično trditi, da ni kapitalizem ničesar storil za kulturo. Narobe, moderna zlasti materialna kultura sloni skoro vsa na njem. Pač pa se lahko reče, da pridejo pri njem ideelni motivi šele v zadnji vrsti v poštev — če sploh pridejo. Prvi in glavni nagib vsega kapitalističnega dejanja in nehanja je bil vedno le, pridobiti si sredstev in inteligentnih ljudi, ki bi mu omogočili eksploatirati prirodne zaklade in človeške moči v svoj čim večji dobiček. Celo v slučajih, kadar nastopa kapitalizem navidezno popolnoma nesebično, ne škoduje primerna previdnost. In po navadi pogleda potem iz te nesebičnosti konjsko kopito — rafinirana reklama.

Kaj je torej naloga intelligence?

Pred vsem je seveda potreba, da spozna svoj položaj, spozna in si ga pove brez olepšav.

V dosego tega smotra pa ji je treba izobrazbe, sociologične in ekonomične izobrazbe, ki ji bo omogočila, pravilno spoznavati in pojmovati vso mnogoličnost modernega kulturnega in socialnega življenja, ki ji bo zlasti pripomogla, da bo znala ceniti vsak stan in vsak razred po njegovem resničnem pomenu in zaslugi, in da ne bo omalovaževala nikogar, pa tudi ne nikogar precenjevala. Zlasti ne precenjevala same sebe.

Treba ji je — in to je prav posebno kočljivo poglavje — zlasti politične izobrazbe. Politične izobrazbe še nikakor ne gre istovetiti s političnim znanjem. Je marveč na podlagi političnega znanja pridobljena sposobnost globljega razumevanja političnih dogodkov in dejstev, pojmovanja istih v njihovi vzročni in korelativni zvezi.

Na podlagi take vsestranske izobrazbe inteligenci ne bo težko, zavesti se svojega gospodarskega in razrednega položaja, zavesti se lastnih kulturnih in socialnih ciljev, zlasti pa spoznati, ali in v koliko nasprotujejo ti cilji ciljem kapitalističnega meščanstva.

Delavstvo si prav nič ne prikriva pomena mnogih inteligentov, ki množijo njegove vrste iz zgolj idealizma. Prav tako si pa tudi ne prikriva, da s temi posameznimi pripadniki še davno nima in ne more imeti vse intelligence za seboj, in da tudi inteligenčni problem s tem še davno ni izčrpan.

Toda nekaj želi delavstvo in to je jako malo: naj spozna intelligenca svoj resnični interes, ki leži na vsak način izven meščanskih mejnikov. Naj spozna nadalje, da v boju za dosego teh

interesov ne opravi posameznik ničesar in sicer iz enostavnega razloga, ker ti interesi niso individualni temveč socialni. In končno, da izvaja iz tega svojega spoznanja posledice in sledi svojim interesom v formi, ki se mu nudi sama ob sebi: v organizaciji. Potem se bo videlo, da ta organizacija ne more drugače uspevati in razvijati se, nego paralelno z organizacijami delavstva.

Nekaj notoričnega povemo, če pravimo, da sedanji inteligenci do take izobrazbe še mnogo manjka. Ta izobrazba, kakor jo ima inteligenca danes, je ni osvobodila, temveč zaslužnija. Napravila jo je sužnjem njene lastne neupravičene in neopravičljive domišljavosti. Čudno je na prvi pogled, pa ni zato nič manj resnično: večina tovarniških delavcev ima mnogo širše socialno obzorje, večina proletarcev ima mnogo jasnejšo zavest o svojih in ljudskih potrebah, negoli inteligenca. Kako je ravno v tem oziru prepojen del inteligence, in sicer znaten del, z najbolj obrabljenimi in bedastimi frazami njihovih lastnih izkoriščevalcev, bo potrdil vsak, ki jo le površno pozna.

Ne škoduje torej pri celi stvari nekoliko skepse. Že iz spredaj povedanega sledi, da je vsled prav posebne razredne strukture inteligence iluzorična domneva, da se kedaj ali vsaj v doglednem času ta stan brez izjeme in brezpogojno organizira in bori ramo ob ramo z delavstvom. Vsaj vidimo, da se celo velik del ročnih delavcev bori na strani izkoriščevalcev proti lastnim bratom. Vedno bo vezalo del inteligence preveč vezi na vladajoči razred in prevelik interes ima ta razred na tem, da se te vezi popolnoma ne potrgajo. Povedali smo že, da tega meščanstvu ni težko uresničiti in zakaj ni težko. Pomisliti pa se mora tudi, da je znatno, zelo znatno število pripadnikov inteligenčnih poklicev — zlasti velja to za višjo birokracijo — prišlo na svoje odločilno mesto največ po protekciji rojstva in denarja ter da bi naslov inteligence zanje komaj veljal, če bi ga hoteli tolmačiti v prvotnem, neprenešenem zmislu. Zakaj če je še tako neveden in omejen tak »inteligent«, to ve ali vsaj instinktivno čuti, da bi bilo konec njegove gloriije, čim bi se zasnoval pravičnejši družabni red in čim bi se obračunalo s vsemi privilegiji, tudi s privilegijem izobrazbe. Ti inteligenti so povečini tudi oni, ki zvesto služijo vsaki reakciji, naj pride od te ali one strani, in ki ne bodo delavstvu nikoli prijatelji. Sicer pa to tudi ne reflektira nanje.

Glede tega si je treba biti na jasnem, da ne bo neosnovanih iluzij in razočaranj, pa tudi ne neutemeljene nezaupnosti.

Oni del inteligence, ki vstopa v organizirani proletariat neposredno, bodisi ker ne nudi inteligenca pri sedanji svoji neorganiziranosti njeni dejavnosti primerne delokroga, bodisi iz taktičnih ali organizatoričnih razlogov, naj pa pri tem vstopu dobro pomisli: da ni in ne more biti v interesu celokupnega proletariata, da bi bilo celo protinaravno, če bi se brezpogojno zaupal njenemu vodstvu ali če bi ji celo podrejal svoje interese. Ni v interesu — ker delavstvo svoje interese najlažje spoznava samo, kajti čuti jih, včasih bridko čuti, na lastnem telesu. Še celo pa bi bilo protinaravno, da bi podrejalo te svoje žive interese malemu delu organizacije. Tudi v stvarnem oziru ni tako podrejanje popolnoma nič osnovano. Povedali smo že, da iz dejstva, če ima kdo toliko in toliko šol in izpitov za seboj, še ne izhaja nujno konsekvence, da ima dotični tudi večjo politično prevdarnost — čeprav si na drugi strani ravno delavstvo ne taji velikega pomena tudi take formalne izobrazbe. Sicer je pa v demokratičnem principu delavskih organizacij dano jamstvo, da inteligenti ne le ne bodo nikjer krivično potisnjeni v ozadje, temveč da si bodo lahko priborili pozicijo in vpliv, primeren njihovi izobrazbi in spretnosti.

H koncu koncev še par besedi na naslov tiste inteligence, ki se ji na eni strani ni treba boriti vsaj s pomanjkanjem in bedo ne, ki pa tudi nima nobenega materialnega ali kulturnega razloga, boriti se za interese in koristi buržuazije in ki ima na drugi strani široko obzorje dovolj, da uravnava svoje dejanje in nehanje zgolj po kulturnih vidikih. Naj pomisli ta inteligenca, kdo ji prav za prav omogočuje, da lahko udobno uživa sadove kulture. Njej je napisal L a v r o v*) sledeče trpke besede: »Drago je plačalo človeštvo zato, da je moglo govoriti nekaj mislecev v svojih kabinetih o njegovem napredku. Drago je plačalo nekaj majhnih seminarjev, kjer so se vzgojevali pedagogi, ki so mu pa sicer prinesli malo koristi. Če bi sešteli izobraženo manjšino našega časa in če bi izračunali, koliko izgubljenih človeških življenj pride na vsako osebnost, živečo sedaj za silo človeško življenje, tedaj bi se najbrž drugi sodobniki naši zgrozili pri misli, kakšen kapital krvi in dela je potrošen za njihovo razvitje.«

Mase izpolnjujejo svojo historično nalogo in tudi kapital jo izpolnjuje. Naj inteligenca ne ostaja ob strani!

*) cit. po L o z i n s k e m: Što že tako je, nakonec, intelligeneija. St. Petersburg 1907, str. 92.

Razmerje nemške socialne demokracije napram bratskim strankam v Avstriji.

(Dalje.)

Ko je bila začetkom leta 1910 razgnana ena centralna organizacija za drugo in ko se je še mislilo, da se češka javnost (strankina) in češkoslovanski zaupniki zavedajo odgovornosti pred internacionalo toliko, da ima sodba te internacionale za nje pomen in veljavo, se je poizkusilo, predložiti stvar mednarodnemu socialističnemu kongresu v Kodaniju. Konstatiram, da niti v pritožnem spisu državne strokovniške komisije na kongres niti zlasti tekom obravnav kongresa od kompetentne strani, t. j. od tistih sodrugov, ki so tam govorili v imenu nemške socialno demokratične stranke in v imenu strokovniške komisije ter centralnih organizacij, ni padla nobena žaljiva beseda proti češkoslovanski stranki ali proti separatizmu. Kritiziralo se je, utemeljevala se je trditev, da separatizem nasprotuje načelu mednarodnosti in enotnosti strokovništva, priznanemu na mednarodnem kongresu. Ni se pa zgodila niti z besedico, niti s kretnjo žalitev časti in ugleda češkoslovanske stranke. Konstatiram še več: V predlogu, ki je bil kongresu podan, ni niti imenovano ime češkoslovanske stranke. Ugotovilo se je le, da stremljenja, da se razbijejo razbijejo centralne strokovniške organizacije v nacionalne dele, nasprotujejo pojmovanju resolucije, ki jo je štutgartski kongres odobril. Bolj objektivno, dejal bi, bolj abstraktno se ne more govoriti. Mislili smo na ta način dati češkim sodrugom psihologično možnost, da lahko ubogajo svet celokupne internacionale, izražen v bratski obliki, ne da bi bila prikrajšana njih čast in ugled in ne da bi se morali pokoriti nasilni zapovedi naše avstrijske stranke; da spoštujejo votum internacionale, kar se sme od vsakogar, ki se zaveda svojih mednarodnih dolžnosti, pričakovati. Mi smo se pa v tem motili.

Najhujše, kar se je nam primerilo, kar nas je najbolj moralo osupniti, in kar je najmanj tolažljivo za bodočnost, pa je obnašanje, ki se je pokazalo napram internacionali po kodanjskem kongresu nele v češkoslovanskem tisku, marveč tudi v uradni izjavah in dejanjih češkoslovanske stranke. O avtoriteti mednarodnih kongresov smo pač lahko različnega mnenja; oso-

bito smo lahko različnega mnenja o tem, v koliko je mogoče, odločilno in takoj vplivati na notranje zadeve kakšne dežele. A reči moram, izkušnje, ki jih je doživela socialno demokratična internacionala v tem oziru, so bile v mnogih točkah prav presenetljivo razveseljive; in predvsem spominjam na to, da je bilo naravnost vzorno obnašanje, ko so se Francozi po amsterdamskem kongresu lotili zenotenja svoje stranke, dasi so bila nasprotja ondi preje jako ostra. Pa tudi če ne mislimo, da se moremo podvreči sodbi internacionale, se mi zdi vendar simptomatičnega pomena — ne pravdam se radi razžaljenja časti v imenu internacionale — da se je mislilo neposredno po Kodanju, da je treba ugled internacionale in vseh njenih članov v češkem proletariatu sistematično poniževati. To se zdi, kot bi bilo postransko, je pa prav resna stvar in s tem je v zvezi, da bojujemo s češkoslovanskimi sodrugji zelo neenak boj. Mi nemški socialni demokratje — moral se bom k temu poglavju vrniti, predno se drugi povrnejo k temu poglavju — mi nemški socialni demokratje mislimo, da moramo vkljub jasnosti našega prepričanja v naših izrazih in v obliki naše polemike nastopati z največjo previdnostjo, ker nam je do tega, da ne le ugleda svoje stranke, marveč tudi ugleda one stranke in onih sodrugov, proti katerim polemiziramo, ne omajamo. Mi se vedno oziramo na celoto — po mnenju nekterih sodrugov preveč — prav, a morda bi tudi lahko dejali, raje ta pogrešek nego nasprotnega. Mi v Avstriji, kjer je vse tako ekskluzivno, kjer so tla podložena s sodovi smodnika, kjer moramo biti vsak dan pripravljeni na najbolj nevarne, zoprne, vsaki pameti nasprotujoče eksplozije nacionalističnih inštingtov, smo se varovali, da bi sledili provokacijam, ki so izhajale od češkoslovanske strani že pred Kodanjem in še huje po Kodanju neprestano proti nam. Kajti ne na mednarodno prepričanje, ne na razumnost so se obrnili, marveč apelirali so na najbolj primitivne nacionalistične inštingte. Seveda je tako lažje doseči vnanje uspehe kot z nasprotjem. Kdor nacionalistom napravlja koncesije četudi le v tonu, ne v stvari sami, lahko samoobsebi umevno odstrani celo kopo nasprotij, ki stoje sicer na poti njegovemu delovanju in pot od pametnega, jasnega zastopanja interesov nemškega proletariata v Avstriji k nacionalistično pobarvanemu načinu agitacije se najde kmalu. Prehod je kmalu narejen, to občutite vsi, zlasti na Dunaju, da je nam ravno v Avstriji prepotrebno, da se varujemo te napake. Jaz sem pač zadnji, ki bi interese nemškega proletariata kot nemškega proletariata omalovaževal kakorkoli, toda

ložje bi prenašali, če se koncedira premalo nego preveč nacionalnim strujam, ki se baš pri sedanjih konfliktech nam na grozo — in bojim se, na grozo čeških delavcev — izpremenijo lahko v ono psihologijo nemškega in češkega proletariata, od katere smo oprostili proletariat le z dolgoletnim delom. To je točka, kjer se strokovniška tehnika obrača in razteza svoj učinek na mnogo večje, da ne rečem: mnogo važnejše področje.

Nespametno in nerazumljivo je, če mislimo, da strokovniške boje lahko bojujemo v dveh ali treh nacionalnih organizacijah, v enem in istem obratu ali v enem in istem industrijskem središču. To je nespamet, in o tem govoriti na strankinem zboru ni potreba. Vsi smo strokovniško izobraženi, strokovniško šolani, kakor smo politično šolani. Ko sem se vrnil iz Prage dva dni po obravnavah za sporazum s češkimi sodrugi, sem si mislil: ne da so Čehi tako inficirani od nacionalizma, je odločilno, marveč da tako malo razumejo o strokovniških zadevah; to se bo seveda gotovo izpremenilo in na tem temelji moje upanje. Težko je pa govoriti resno o strokovniških zadevah, če ne priznavamo, da je skupnost v vodstvu, odločitvi in pripravljanju sredstev v strokovniškem boju brezpogojno potrebna. Kdor tega ne priznava, kdor misli, da se ta skupnost da ustvariti od slučaja do slučaja, nele v vsakem industrijskem okraju, marveč v vsakem obratu, kdor to meni, nima o modernem razvoju industrije in njenem učinkovanju na strokovniško organizacijo nobenega pravega pojma in temu se tudi ne da z besedami dopovedati, marveč se mora čakati, dokler tega ne spozna.

Kaj se je zgodilo po Kodanju? Prvo dejanje je bilo, da se je 14 dni po kongresu vršila v Pragi konferenca, ki je izjavila: Kodanj je bil neumnost. In še 14 dni pozneje, 12. oktobra, je bila oficijelno in nasilno razbita centralna organizacija rudarjev — neposredno kot odgovor na Kodanj. In med ono principielno izjavo v Pragi in praktično razrušitvijo rudarske organizacije leži naskok na državno komisijo bolniških blagajn, ki so jo tudi separatistično razčlenili. Strokovna organizacija, gospodarska zadruga, bolniška blagajna. Drugo za drugim. Pri bolniških blagajnah k sreči to ni tako nevarno, ampak značilno je za duha in za to, kako so možgani separatistov prešinjeni s to taktično mislijo.

(Dalje prihodnjič.)

Iz časopisov in revij.

Prof. dr. A. Bráf, minister poljedelstva, se pritožuje v razpravi „Naše úlohy národohospodárské a české právníctvo“ (Naše nar. gosp. naloge in češko pravništvo), ki jo je priobčil v tedniku Přehled (X. št. 1. in 2.), da se pravniški naraščaj nesorazmerno množi, tako da po dovršenih študijah ne more najti primerne prostora, kjer bi si služil svoj vsakdanji kruh. To nesorazmerje med številom kompetentov in številom služb, ki so na razpolago, se sicer pojavlja v vseh strokah, ki jih zaseda inteligenca; toda to dejstvo niti za juriste ni tolažilno. Sicer je resnica, da se je spoznalo, da so prenapolnjena ona mesta, ki jih morejo zasesti juristi, in da se zato izbirajo vedno bolj drugi poklici, — toda i v teh se vedno bolj čuti, da primanjkuje prostora. Kjer je poklic tak, da greš lahko po svetu, je že še; toda za jurista, filozofa itd. to ni tako lahko mogoče kot za tehnika. Koliko plodnih in dobrih moči se izgublja s tem odhajanjem v tujino! Ta odliv bi bilo treba ovladati, regulirati, tako da bi naroda škoda bila omejena kar najznatneje in da se ne bi izgubljala zveza z domačim kapitalom in domačim gospodarskim razvojem. Veliki narodi skrbno pazijo, da si te zveze ohranijo s svojimi rojaki, ki so morali v tujino; koliko bolj bi morali šele mali narodi paziti!

Premalo se še premišlja, kadar se izbira poklic za deco. In vendar tiči vsa gospodarsko-socialna kriza v tem, da ne moremo svojih ljudi doma preživeti, dobro preživeti! Tu ne gre zgolj za materielnost, — v tem tiči tudi dobršen del idealnosti, ki hoče doseči, da t. zv. narodno-gospodarsko prerojenje obsega vse vrste in sloje v narodu; tu gre za javno, celokupno korist, ne le za prospeh posameznika. Če hočemo torej mnogo dobrih in zdravih go-

spodarskih ekzistencij, s tem želimo dobro vsemu narodu. —

Sedanji pravniški naraščaj bi si rad sam pomagal do boljšega položaja. Zato si izkuša dobiti kruha in zaslužka tudi drugod, ne le v državnih sodnijskih, administrativnih, finančnih uradih itd. Trebi si pot v bankovništvo, zavarovalno stroko, združništvo in pod.

Bráf pravi, da za narodovo celokupnost pač posamezniki izmed pravnikov vtegnejo i na teh poljih doseči marsikaj plodnega; toda najvažnejše to ni, kakor tudi ne to, da se v resnici vstvari tu nekaj samostojnih ekzistencij na domačih tleh. Bráf misli, da več doseže in napravi praktični strokovnjak, nego učen pravnik; seveda je nekaj drugega, če je pravnik tudi praktik v gospodarskih zadevah, osobito v organizacijskih. Koliko pa imamo takih?

Bráf vidi nalogo in vlogo, ki naj jo češko pravništvo vrši na polju narodno-gospodarskega prerojenja češkega naroda, v tem. da bi vzbujalo in dramilo v narodu zavest o njegovi gospodarski moči in izdatnosti in mu kazalo pot. To je pravništvu tem lažje mogoče, ker je njegova narodno-gospodarska izobrazba na visokih šolah najširša — skoro tako obširna kot se nudi na strogo gospodarskih zavodih in napravah.

Bivši just. minister dr. Klein pa priobčuje v Allg. österr. Gerichts-Zeitung (1912 št. 1.) članek, v katerem govori o sredstvih, kako bi se juristi gospodarsko izobrazili. Naglaša, da je juristu neobhodno potrebno, da pozna narodno-gospodarske nauke, finančno vedo, bankovništvo, davčno pravo, socialno zakonodajo in socialno politiko. Brez tega poznanja mu skoro ni mogoče pojmovati ekonomska, kupčijska in družabna stremjenja sedanje dobe.

Kako pa se juristu to podaja na univerzi? Redki so oni učitelji,

ki bi mogli podati sintezo vsega, kar naj izvedo slušatelji o civilnem, upravnem pravu, o nacionalni ekonomiji itd. Slušatelj ne dobi celote, mora si jo šele sam ustvariti, če si jo more. To sintezo je treba olajšati; pravniškemu pouku je treba vcepiti sistematično narodno - gospodarsko in socialno-znanstveno orientacijo. Pravne norme se morajo razlagati kot bistveni deli družabnega miljeja, ne kot umetni preparati brez organskih odnošajev in zvez. Kakšna divergenca je med jurističnimi obrisi drž. zakonika o najemu ali službeni pogodbi in med dejanskimi spačenimi oblikami vsakdanje realnosti! Kakšne pojme naj jurist dobi iz zakonika o mezdni pogodbi, če ne pozna mezdnih bojev in njih vzrokov? Nerazumljiva je razlaga o akcijskih družbah, o zavarovalni zakonodaji, če se omejuje samo na zakonike. Isto velja za predavanja o civilni pravdi.

V tem oziru se kažejo izboljšave, ker nekateri profesorji začelnjajo upoštevati dejstvo, da mora jurist že na visoki šoli dobiti neko splošno poznanje življenja, nele drobtine in še te le posamezno.

Klein priporoča tudi v pravnih strokah nazorni pouk. Opozarja zlasti na važnost tiska, žurnalistike za pravniški pouk. Potem, upa, bo izginila povečini tista otujenost svetu, ki jo dandanes pogosto opažamo in očitamo n. pr. judikaturi. Juristu je treba „gospodarske prakse“. V tej smeri naj se reformira pravniški študij!

Z bojišča nemško-danskega.

(Konec.)

Danci so se začeli politično gibati, sklicevati shode in zborovanja. Tisk se je oglašal vedno ostreje. Pruska birokracija je izgubila glavo in začela izvajati drobne šikane in se vtikati v zasebno življenje posameznikov. Začelo se je „vohanje po prepričanju“, komisno denunciranje. Nedolžna pesem, ples, telovadba, sestanek, predavanje se izpremeni v razbeljeni fantaziji pruske birokracije v veleizdajo. Z umet-

no insceniranimi podpisi se zahtevajo nemške pridige tam, kjer po besedah nemškega duhovnika ni niti 15 nemških vernikov.

Preganja se tisk; starišem se prepoveduje doma nadomeščati šolski pouk, češ, danski oče nima moralne kvalifikacije za vzgojo otrok. Male kazni zaradi prestopkov glede dimnikov, gnoja, psov itd. se izrekajo le proti iredentističnim Dancem. Sumljivi rekruti morajo delati naknadne vaje. Danec ne dobi državne službe... Takšna je v velikih potezah asimilacijska politika pruska.

Narodnostno politiko pruske države podpira tista nemška družba, ki si hoče iz štreberstva ali iz neumnosti pridobiti „zaslug za domovino“. V tem ovzdušju je nastal „Deutscher Verein“ v obrambo nemštva, ki je v nevarnosti. To društvo pa ne razširja in ne podpira nemške kulture, marveč le ščuje. Ali je čudno, da se je od leta 1864. izselilo iz Šlezvika 60.000 Dancev, ki so odnesli s seboj 112 milijonov mark?

Vedno hujša germanizacija je predramila kmalu tudi večjo maso danskega ljudstva v severnem Šlezviku. Rodoljubje kmeta se je izčrpalo v ljubezni do njegovega jezika, njegovih običajev in življenjskih šeg; vprašanje državne zveze, historične kontinuitete in kulturne solidarnosti ga izprva ne briga. Šele ko je pruska birokracija s kruto roko posegla v starodavna čustva danskega ljudstva, so se Danci zavedeli svoje narodne individualitete in začutili, da je nad njimi tuja vlada. Pokazala se jim je razlika med staro dansko vlado in nemško; začeli so sovražiti Nemce in ljubiti materinsko deželo. Nasilje je mati samopomoči in vzajemne podpore. Starega, nerodnega, nezaupljivega antisocialnega kmeta je nadomestil novi tip, poln iniciative in organizacijske podjetnosti. Tekom 10 let je nastalo 40 lepih „Versammlungshäuser“, ki so veljale nad 400.000 mark. Ljudstvo se je emancipiralo izpod vlade in žganja krčmarja, in je samsvoj

gospod v teh snažnih domovih z vrtovi, zborovalnicami, knjižnicami, družabnimi sobami in brezalkoholnimi gostilnami. Poleg tega so si ustanovili „Sprachverein“ v obrambo preganjane danščine. To društvo je ustanovilo v 4 mestih, 6 občinah in 112 selih 135 ljudskih knjižnic z ok. 120.000 zvezkov. Središče je v Apenrade. Človek se čudi, kaj vse čita preprosto dansko ljudstvo: danske klasike, pa tudi dela iz svetovne literature v dobrem danskem prevodu, vse lepo vezano. To središče vsako leto nakupuje v velikem novejša izdanja na književnem trgu in potrebne dopolnitve in oskrbuje filialke brezplačno. Na leto razdaja poleg tega 8—10.000 danskih slovníc in čitank za deco z reprodukcijami dobrih danskih slik. To društvo je razširilo po ceni ljudsko zgodovino v 14.000 iztisov in dansko pesmarico v 30.000 iztisov.

Pa to vse bi bilo zaman, ker je vlada onemogočila pouk v danščini v šolah in niti ni trpela danskih potovalnih učiteljev, ki bi bili privatno poučevali na domu. Sedaj ima to malo dansko ljudstvo nad sto ljudskih višjih šol, celo vrsto ponavljalnih, gospodinjstkih, obrtnih in gospodarskih strokovnih šol. Danski stariši pa pošiljajo zlasti v zimskem polletju svojo deco v šole čez mejo na Dansko, — to jim je pruska vlada hotela zabraniti a nemški parlament je rešil vsaj zunaj meje svobodo vzgoje šlezviških starišev. L. 1893 so si Danci ustanovili „Schulverein“, ki daje sedaj na leto 3—400 štipendij ubožnejšim danskim otrokom, da morejo iti na ponavljalne in ljudske glavne šole v staro domovino. Doslej je tako prišlo v danske višje šole ok. 12.000 otrok. To je za kmečko prebivalstvo 160.000 ljudi ogromno število! Pomen tega dejstva je pa tem večji, ker se na danskih višjih šolah ne memorira mehanično, ampak da so to prave šolske republike, kjer si učitelji v patriarhalnem sožitju s slušatelji, dobro opremljeni s pomočjo neposrednega stika, knjižnic, laborato-

rijev in vaj, prizadevajo, da bi si mladi danski kmečki dečki in deklice pridobili tisto splošno izobrazbo, ki je v prvi vrsti potrebna kmečkemu ljudstvu. Četudi niso te šole popolne v duhu svobodomišeltva, vendar veje v njih duh intenzivne ljudske kulture. Tu je kakor v angleških „college“, tu v čisti obleki, pri obilni mizi, med radostjo učenja in igre, godbe in športa dorašča nov kmečki rod, ki ne pozna preklinjanja in prazne vere, žganja in nečistosti...

Ena izmed posledic teh stremljenj po izobrazbi je zlasti razširjenost danskega tiska: dansko kmečko ljudstvo je danes eden največjih konsumentov časopisov na celém svetu.

Skoro vsak teden šlezviški Danci prirejajo skupne izlete na Dansko.

Vsak zavedni danski kmet smatra svoj kos zemlje ne le za svojo privatno lastnino, ampak tudi za del danske domovine, ki ga mora ohraniti in ne prepustiti nemškim kolonistom za nobeno ceno.

Zdelo se je svoj čas, da politična moč Dancev peša: pri volitvah je padlo število danskih glasov. Ustanovili so si svoj „Wählerverein“, ki vodi 500 izborna organiziranih zaupnikov. Pruska volilna geometrija je pa tako umetna, da Danci dobe le enega samega poslanca za državni zbor.

Ker je pruska državna cerkev poizkušala tudi germanizirati, se je i tu pojavil odpor med Danci, ki so si ustanovili svoje občine svobodne cerkve, ki jih vodijo duhovniki, vzgojeni na Danskem. Ta cerkev je demokratična in narodna. —

V takih razmerah je vzrastla in raste ponosno, nepodajno in trdovratno domoljubje danske duše.

Ta poostrena situacija ima za posledico, da, kar se tiče kulture in ljudskega čustva, spada Severni Šlezvik danes dejanski k Danskemu. Antipatija in nezaupanje napram Nemcem nista bila nikoli tako silna.

Ker se ne uče danščine več doma, ampak v Danski, se domače lokalno narečje vedno bolj izgublja in prepušča prostor danščini. Severni Šlezvik se je tako že popolnoma zvil v eno s svojo materno deželo. Vsak duševni impulz prihaja in se pričakuje le iz Danske.

Tudi z uradne nemške strani se priznava, da je situacija sedaj kritičnejša. Zavrača se v politiki napram Dancem vsaka slabost, vsaka sentimentalnost: Danci morajo čutiti moč nemštva, in če se bodo še bolj igrali z iredentističnim ognjem. Vendar pa ne marajo slepo posnemati Köllerjeve politike, marveč bi se raje posluževali modernjših sredstev. „Prva moja briga bi bila“, je pravil odlični nemški uradnik, „da bi Sev. Šlezvik spojil s pogostimi brzovlaki s Hamburgom in Berlinom. Na teh progah bi upeljal izjemne nizke tarife. Otrok bi niti ne dal nemški poučevati; počakal bi, da bi danski starši sami zaprosili za nemški pouk. Verujete, to bi se kmalu zgodilo...“

V danskem taboru se razlikujeta dve struji, realisti in romantiki. Realisti so jako izobraženi in izkušeni možje; mislijo takole: Iredentizem je danes zgolj čustvena politika in sen o mednarodnem prevratu. S tem pa le podpiramo politiko nemških šarfmaherjev, ki potem poročajo v Berlin, da so Danci veleizdajalci. V takih razmerah ne preostaja nič drugega, nego da z organizacijo realnih gospodarskih, kulturnih in političnih sil našega ljudstva napravimo danstvo kar najodpornejše in najzavednejše. Temu cilju se tudi bližamo. Nasilna asimilacija Dancem je danes nemogoča. Če gospodje iz Deutscher Vereina so o tem prepričani. Kakšna bo pa rešitev tega, se ne more vedeti, ker bi bilo treba pregloboke izpremembe v nemški politiki, ki si je ne moremo predstaviti.

Romantično stališče pa vidi v vsaki prijenljivosti nevarnost in pravi, da je treba gojiti misel združenja z Dansko: — četudi je ta

politika neizvršljiva, pa razvema in krepí bojevitost in požrtvovalnost. Miroljubna, liberalna in demokratična politika Nemcev bi povzročila, da bi se zatemnila danska samozavest. Z našega stališča je sedanja politika najpripravnejša: ni tako brutalna kot Köllerjeva in ne ugonablja toliko nedolžnih ljudi; vendar je pa dovolj neprevidna in zoprna, da se vedno čutimo tujca in da povzdigujemo svojo narodno kulturo...

Priseljeno nemštvo povečini brezbrizno motri ta narodnostni boj med nemškim uradnim svetom in danskimi kmeti. Nasproti političnim gladiatorjem, združenim v Deutscher Vereinu, se je osnoval majhen, pa pogumen in izobražen tabor „Verein für deutsche Friedensarbeit in der Nordmark“, v katerem so večinoma nemški duhovniki, profesorji, trgovci, pisatelji in druge neodvisno misleče vrste.

Med temi se nazira na ta boj tako-le: Kot nemški rodoljubi hočemo ohraniti Šlezvik Nemčiji. Nikomur ne sme biti v škodo, če je podložnik nemške države; to terjata krščanska vera in človekoljubje. Zato je to vprašanje npravnosti, ne pa moči. To zahteva tudi politična smotrenost. Nasilje je le povzročilo, da so se nam Danci odtujili in da se nemška kultura ni mogla meriti z dansko, ki je v resnici globoka, čista, socialno-verska, ki odgovarja potrebam ljudstva.

Nemška kultura — kultura Goetheja — je v Nordšlezviku neznan. Tu se ta kultura pojavlja le kot nasilno germaniziranje, uradno preganjanje, kričaštvo Deutscher Vereina. Tako se pa ne da asimilirati. Prvi pogoj čustvenega spojenja je, da se razumemo, da se naši kulturi srečata, da vzajemno motrimo in opazujemo, kar je novega, stvarnega, vrednega v kulturi enega in drugega. Nemčija je dosti močna, da bi bila pravična. Dala bi Dancem ogromni svetovni trg, neskončno internacionalnost in brezmejno zmoglost konsuma. Današnja nemška politika pa izključuje Dancem od

teh udobnosti nemške kulture. Zato ne moremo asimilirati.

Če govorimo o asimilaciji, ne mislimo na malenkostne jezikovne obzire: danščine ni mogoče izkoreniniti. Forsirano poučevanje nemščine le kaže splošni duševni nivo. Pedagogično pravilno bi bilo, da se otroci na podlagi svojega rodnega jezika navadijo nemškega in nemške kulture.

Ta pot bi vodila do cilja le s pametno, mirno in uljudno politiko. Tako bi se Danci pridobili. Ko je nastopil Oberpräsident v. Bülow vlado v Šlezvik in obetal tako politiko, mu je danski Wählerverein takoj prišel naproti, češ, da šlezviški Danci ne mislijo odpasti od Nemčije, nočejo Nemcev bojkotirati in da stoje na tleh nemške ustave. „Deutscher Verein“ je pa zagnal šum, tajnih ovadb je deževalo vse polno v Berlin: domovina je v nevarnosti — in Bülow je moral preklicati svojo velikopotezno koncepcijo, ker bi to bila baje politična napaka, ki bi pomenjala obžalovanja vredno slabost! Modrost pa ni slabost, in pravičnost še manj. —

Nordšlezviški socialist se je izrazil: Situacija ni nič boljša, nego za časov Köllera. To vprašanje se ne da rešiti. Prusko junkerstvo neti in podpihuje. Mestno življenje in socializem lahko in brzo vplivata. Mi zahtevamo uporabo § 5., ker je socializem za samoupravo vsakega naroda. Očitajo nam vsled tega Bauernfängerei; toda to je načelna zahteva socializma. Zato terjamo negovanje danskega jezika in danske kulture na celi črti. Dansko vprašanje je kmečko vprašanje, in mi tu nimamo moči. V današnjih političnih razmerah bi se rešilo to vprašanje, če bi se na pr. odkrili veliki premogovniki in bi se ta stara selska pokrajina zindustriizirala. To pa je le pobožna želja, zato ostane vse pri starem. —

Jászai zaključuje s tem svojo razpravo — in daje svojim mažarskim rojakom na tem praktičnem

primeru nauk, kako bedasta je sedanja narodnostna politika na Ogrskem. Če bo le kaj pomagalo!

Šolstvo.

XVIII.

„Slov. Šolska Matica“ razpošilja ravno kar svoje publikacije za l. 1911 po številu štiri, s katerimi smo v obče bolj zadovoljni kakor v l. 1910.

a) „Pedagogiški letopis“. XI. zvezek. Uredila H. Schreiner in dr. Josip Tominšek. V Ljubljani 1911. Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. — I. Vsebina. 1. Pedagoško slovstvo: 1. Vzgojevalne novine. Dr. K. Ozvald. 2. Prirodopisje. A. Vales. 3. Prostoročno risanje. I. Schmoranz. II. Razprave: 1. Šola delavnica. M. Lichtenwallner. 2. Praktična vzgojna skrb brez vzgojnoskrbnega zakona. Fran Milčinski. 3. Osmi štajerski deželni učiteljski konferenca. Ludovik Černež. III. Teme in teze poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih skupščinah l. 1911. Jakob Dimnik. IV. Poročilo o delovanju „Slovenske Šolske Matice“. Dr. Ljudevit Pivko. V. Upravni odbor in imenik društvenikov „Slov. Šol. Matice“. VI. Zaznamek dozdaj izdanih in založenih knjig „Slov. Šol. Matice“. VII. Naznanilo. — Menda se ne motimo preveč, ako trdimo, da se je odbor pri sestavi letošnjega „Letopisa“ oziral dokaj na znano, v informativnem kakor tudi znanstvenem oziru na višini stoječo publikacijo „Pädagogischer Jahresbericht“, ki ga izdaja znana lipska firma Brandstetter že 54. leto. Želimo le, da ga društveni odbor docela kopira in po njem uredi svoj „Letopis“. — Aktualen in za naše čase kakor tudi razmere naša pisan je članek dr. K. Ozvalda „Vzgojeslovne novine“. Priporočamo ga prav toplo našim srednješolskim učiteljem, posebno mlajšim, da ga dobro preštudirajo, potem smo prepričani, da bodo dokaj drugače postopali s svojimi učenci kakor postopajo do sedaj, ker je premno-

gim največje veselje, da pritisnejo kolikor mogoče mnogo — — dvojk — —. Neumestne in nepotrebne se nam zde opazke uredništva v tej razpravi. — Dobri in informativni se nam zdita naslednji dve razpravi „Prirodopisje“ in „Prostoročno risanje“. Saj sta jih pisala oba odličnjaka v svoji stroki. Želeli bi le, da se v bodoče ozira tudi na slovansko strokovno literaturo. —

Mnogo zanimanja mora vzbuditi M. Lichtenwallnerjeva razprava „Šola delavnica“. Kdor je prebere, dobi še le jasne pojme o tem vprašanju, ki je precej nepotrebnegetra vzdignilo tudi po Slovenskem, posebno o priliki šolske debate v koroškem deželnem zboru, ki jo je povzročil posl. Steinwender, ki je znan dober financje, a slab šolnik. Koncem razprave je pisatelj podal zaznamek literature, ki je nastala povodom rešitve tega vprašanja. Med 18. navedenimi viri, seveda nemškini, pa pogrešamo temeljite in z veliko ljubeznijo do dela pisane knjige: Škola s pomočju rada ili novovjke ideje o reformi šolstva i to: zabavišta, osnovne (pučke), više pučke (gradjanske) i učiteljske škole. Napisao: Vjekoslav Košćević. U Zagrebu 1912. Knjiga je zagledala beli dan še le koncem l. 1911, in je ponatis član- kov, ki jih je objavljaj „Preporod“, pedagoška smotra, ki jo izdaja isti pisatelj, — v l. 1910 oziroma 1911.

Branja vredna je naslednja razprava: „Praktična vzgojna skrb brez vzgojnoskrbnega zakona“, ki jo je za nemški list „Zeitschrift für Kinderschutz und Jugendfürsorge“ spisal priznani pisatelj Fran Milčinski, a poslovenil Pavel Flere. Razprava nam jasno kaže, koliko dela čaka še merodajne faktorje ravno na tem polju, ko nam je pisatelj podal natančnejšo sliko s tako malega torišča. Prepričani smo, da ne bo treba zidati več toliko kaznilnic,

ječ i. t. d., kakor hitro se bo država resno zavzela za to pereče vprašanje socialnega življenja. Ne vemo, kako je prišla v „Letopis“ razprava „Osmajštajerska deželna učiteljska konferenca“, ki jo je spisal L. Černej. Take razprave naj se objavljajo v učiteljskih listih, v „Letopisu“ bi imela prostor edino le razprava, ki bi bila pisana po stenografičnem zapisniku, ker le tedaj bi se spoznalo iz nje pravo bistvo cele konference. — — Naravnost površno je naslednje poročilo „Teme in teze...“, ki ga je sestavil J. Dimnik. Od sestavljalca, rekte zbiralca, pač lahko zahtevamo, da zbere „vse raztresene ude“ in da jih objavi v enakem razmerju, v enaki obsežnosti. Tako pa je to poročilo nepopolno in, skoro bi rekli, pristransko pisano; kajti „Zavezinemu“ zborovanju je posvečeno le 10 vrstic in „Zaveza“ je prava mati „Slov. Šol. Maticice“, a poročilo M. Humeka o „šol. vrtovih“, s katero razpravo je moril ta poročevalec skoro vse uradne učiteljske konference na Kranjskem, zavzema celih 13 drobno tiskanih strani. Ravnotako zavzemajo skoro enake „vodilne misli“ o „ponavljajni šoli“, ki so jih razvijali trije poročevalci v krškem oziroma litijskem okraju, nad 4 strani. Popolnoma se strinjamo z nasvetom ravnatelja Bežka, bolje nič, kakor pa tako poročilo. (Glej „Letopis“ str. 146.) — Iz poročila tajnikovega o „delovanju“ „Slov. Šol. Maticice“ razvidimo, da se marsikaj namerava izdati. Pri tej priliki opozarjamo odbor, da prične razmišljati, da izda čimpreje tembolje pomnoženega in spopolnjenega Erjavca: „Živali v podobah“. — V imeniku pogrešamo končnega pregleda, kako je število udov naraščalo in padalo.

(Dalje sledi.)

Od uredništva.

„Omladina“ ima v svoji 3/4 št. na str. 68/9 notico, kjer nam očita, da je naše stališče napram t. zv. septemberskim dogodkom l. 1908. strahopetno in pokrito z denunciansko rjuho; zato da je cela stvar gabna.

Tega očitka ne bi radi prezrli; obesimo ga malo višje, ker je lep prispevek za spoznavanje narodno radikalne duše.

Konstatiramo na kratko, da so N. Z. bili takorekoč edina izjema v slovenski javnosti, ki ni priznala omenjenim dogodkom tistega zgodovinskega pomena, ki ga jim je pripisovala slovenska narodnjaška žurnalistika s klerikalno vred. Ta je namreč hotela postaviti v teh dogodkih mejnik slovenske zgodovine in našega narodnega razvoja. Temu so se N. Z. uprli. Kdor pozna srce in obisti slovenskega narodnjaka — zlasti radikalnega, ve, da to stališče takrat ni bilo brez nevarnosti: narodnih malikov še nihče ni podiral brez kazni. N. Z. si pa niso tega šteli v posebno zaslužnje, da so si upali izraziti svoje posebno, a pravilno mnenje o septemberskih dogodkih. Če takrat niso bili strahopetni, jim je treba biti temmanj sedaj, ko je razvoj stvari pokazal, kako prav so imeli. In pred kom naj bi bili strahopetni? Pred vlado, policijo in sodnijo? Ali so gospodje pri uredništvu „Omladine“ res tako naivni, da trdijo kaj takega resno? Saj ni nič manj nevarnega pod božjim solncem, nego zabavljanje na vlado, policijo in sodnijo. Ta luksuz bi si že lahko špogali tudi N. Z., če bi imel kakšen smisel; če ga pa ne uganjajo, — ali naj bodo radi tega strahopetni? In kaj bi se N. Z. moglo hudega primeriti od vlade, policije in sodnije, četudi bi po-

hvalili septemberske dogodke in še celo Ribnikarja povrhu? Prav nič. Kakšno utemeljenost naj ima torej očitiranje strahopetnosti?

Pa denuncianska rjuha! Duhovita beseda! Tembolj imenitna, ker je ves članek, ki so ga N. Z. uvodoma priobčili v zadnji številki, in ki se ga to očitiranje tiče, naperjen proti denuncianstvu in denunciantom, in sicer ravno proti onim, ki so ovajali zaradi septemberskih dogodkov! N. Z. naj bi bili torej v isti sapi, ko so najstrožje obsojali to ovaduštvo, sami denuncirali? Da so N. Z. tako zviti in da znajo tako imenitno pisati, da s pisanjem proti ovaduhom denuncirajo iste ovajence, nam doslej res ni bilo znano; „Omladina“ nam je to razodela... Iztrgala je namreč iz članka odstavek, ki bi samzase podpiral njene trditve. Tak način polemiziranja je pa že obrabljen...

Cisto resno vprašanje: Ali ni narodni radikalizem na Slovenskem bil tako neukreten in neroden, da bi bilo res odveč, ga denuncirati? In zakaj ne očitate strahopetnosti onim, ki so se izgredev aktivno udeleževali, — pravijo, da so jih tudi inscenirali — potem pa se poskrili in jih zatajili?

To zapišemo radi tega, ker „Omladina“ predstavlja dejstva v kronološkem neredu, trdeč, da „Slovenec...“ je v Ljubljani protestiral in policija in vojaštvo sta ga brez povoda razburila do skrajnosti. Ta trditev je lažnjiva! V začetku ni bila spontanost... Vojaštva takrat ni bilo na ulici, ko se je končalo manifestacijsko zborovanje v Mestnem domu, in torej zborovalcev ni moglo razburjati že takrat, ko je bila prva nemška hiša oblita s slovensko tinko. Policija je bila pa pod vodstvom župana Hribarja, ki je bil v svojih mlajših letih radikalen Slovenec...

NB! — Pozivljamo vse, ki so
zaostali z naročnino, da jo po-
ravnavajo. Tudi nas tiskarna ne čaka!
V administraciji imamo radi red
— že zato, da naročniki list dobi-
vajo pravilno. —

Prihodnja številka izide
1. septembra kot dvojna.

